

№ 4.

3. Гарин И.И. Пророки и поэты. – М.: Терра, 1992. – Т. 1.
4. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. – К.: Наук. думка, 1996.
5. Добрянська Н. Від „філософії серця” до „філософії вседності” // Г. Сковорода в духовному житті України. – Тернопіль, 1994.
6. Зеньковський В. Принципы православной антропологии // Русское зарубежье в год тысячелетия крещения Руси. – М.: Столица, 1991.
7. Ильин И. Путь к очевидному. – М.: Республика, 1993.
8. Кісь Р. Аксиологічна школа „персоналізм” – пневмоцентризм – перфекціонізм” і наше повернення у духовну Європу // Спадщина Г.Сковороди. – Львів: Світ, 1996.
9. Лук М.І. Етичні ідеї в філософії України другої половини ХІХ-поч. ХХ ст. – К.: Наук. думка, 1993.
10. Микола Шлямкевич. Загублена українська людина. – New York, 1954.
11. Олексюк Л.М. Духовні почуття у світопереживанні особистості: Дис... к.ф.н. – К., 1994.
12. Франк С. Духовные основы общества. – М.: Республика, 1992.
13. Юркевич П. Мир з ближніми як умова християнського співжиття // Філософська і соціальна думка. – 1992. – № 10.
14. Яким Ярема. Українська духовність в її культурно-духовних виявах // Перший конгрес української педагогіки. – Львів, 1935, 1938.

Аннотація

В статье рассматривается философско-антропологический подход к анализу законов жизнедеятельности человека, который по новому анализирует глубокие традиции украинской культуры, главные аспекты которых были заложены в трудах Григория Сковороды.

Сасімова В.В.
Інститут педагогіки і психології
професійної освіти АПН України

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Мета цієї статті полягає в тому, щоб проаналізувати розвиток професійної освіти юристів Великої Британії з урахуванням історичних, соціальних та суспільних факторів, які мали вплив на неї.

В період Середньовіччя, велика суспільно-політична криза охопила Західну Європу і зумовила заміну рабовласницького ладу феодалізмом, падіння Західної Римської імперії і виникнення варварських королівств. Германські племена, від нападу яких у 410 році впала Римська імперія, не мали ні власної оригінальної писемності, ні школи. В цей час сформувався християнський ідеал виховання особистості, головним завданням якого було культивування чеснот, постійне внутрішнє самовдосконалення та наслідування Христа. Церква епохи раннього Середньовіччя широко проповідувала аскетизм, суть якого полягає у

відмові від радостей земного життя як тлінних і незначущих. В цей час виникли монастирські школи, разом із соборами (єпископськими школами) вони були з VI по XIII століття, по суті єдиними освітніми закладами.

Зростання і зміцнення міст, активізація середньоморської та західноєвропейської торгівлі, розвиток ремесла, промислового виробництва і нових форм землекористування і самоуправління вимагали значної кількості освічених людей, що були б добре обізнані з досягненнями різних наук (особливо з права, медицини, теології) і могли б посісти відповідні духовні та світські посади. Вищезазначені умови призвели до появи поряд з монастирськими, муніципальних шкіл де окрім елементарної граматики, релігії та права навчали ще практичній математиці, а потім і до створення університетів[4].

Першими університетами в Європі були Болонський (1158 р.), Оксфордський (1168 р.), Кембриджський (1203 р.). У XIV –XV столітті в країнах Західної Європи виникло близько 60 університетів [5, с. 96].

Сфера юриспруденції вже давно стала однією з найвагоміших структур державного устрою в усьому світі. Виникненню юридичної освіти у Великій Британії передував довгий і складний шлях появи та становлення такої вагомої сфери суспільного життя, як право. У Великій Британії поява права мала індивідуальний і ні на що не схожий характер. На відміну від інших країн правова система Великої Британії докорінно відрізнялася за своєю структурою від вже існуючих правових систем світу.

Головним джерелом виникнення нових ідей, які сприяли розвитку права в Великій Британії була поява нових осередків культури. Ще на початку XII століття в Великій Британії з'являється декілька шкіл, де надавали вищу освіту. А.Брігс, відомий англійський історик, писав в своїй книзі “Соціальна історія Англії”[2, с. 325], що чоловіки могли вивчати в тих школах тільки практичні предмети, такі як адміністративне право, муніципальне та канонічне право, ознайомлювались з елементами юридичної процедури. Ці школи надалі перетворилися в університети, перший в Оксфорді, інший в Кембриджі.

Найважливішою функцією середньовічних університетів була підготовка інтелектуальної еліти. Університети середньовіччя мали чотири класичних факультети: один обов'язковий для всіх студентів – підготовчий (загальноосвітній) так званий аристократичний, де вивчали сім вільних мистецтв і три спеціалізовані – медицину, богословські науки й право.

Ще з XIII століття загальне право Англії вивчали в Кембриджі, коли головним предметом юридичного навчання в університетах Європи було

цивільне право (римське) та церковне (канонічне) право. Перші випускники факультету канонічного права отримували найвищі пости в європейських судах. Випускник цього ж навчального закладу Віл'ям Лаінлвуд був першим, хто написав коментар до канонічного права середньовічної Британії.

В університетах середньовіччя на юридичних відділеннях не викладали “практичне право”. Університетський професор навчав методу, який дозволяв би створити самі справедливі за змістом норми, які більш за все відповідали нормам моралі суспільства. Він описував існуючу юридичну практику або давав практичні поради, як ефективніше застосовувати правові норми. В університетах розглядали право як “модель соціальної організації”[4]. Юридичне навчання не акцентувало свою увагу на судових справах, процесуальних процедурах, доказах. Університетська наука була звернена до права в його зв'язку з філософією, теологією, релігією, вона вказувала судді, як вирішувати справу на основі справедливості, пропонувала правила, яких добропорядна людина повинна дотримуватися в своїй соціальній поведінці. В більшості країн в цей час право знаходилось в хаотичному стані, було зовсім роздробленим, іноді варварським.

Основою викладання права в університетах Великої Британії стало римське право і поряд з ним канонічне право. І вже значно пізніше в навчальний план університетів ввели викладання національного права в 1758 р. в Оксфорді і в 1800 в Кембриджі.

Слід зазначити, що впродовж усього періоду Середньовіччя Церква відігравала дуже активну роль у процесах збереження і поширення освіти, у формуванні тогочасної освітньо-виховної системи, підґрунтям якої була християнська ідеологія. В цей же період з розвитком університетських факультетів, медичних та юридичних шкіл вища професійна освіта все більше диференціювалася на різні напрями, відділилася від загальної та зміцнила свої позиції.

З IV століття з'явилася певна незалежність освітян від впливу духовенства. Але в цей час в університетах виникали суперечки, деякі з них стали причиною боротьби за першість між факультетами, інші зумовлювались національними поглядами студентства. Остаточний удар старим формам освіти було зроблено війнами Роз.

Викладання дисциплін втратило належний рівень, вищих наукових ступенів майже нікому не присуджували. До того ж, британська юридична освіта, як свідчать історики, чимало втратила від своєї ізоляваності від континентальної освіти. Ці обставини призвели до занепаду зацікавленості

науковими та освітянськими питаннями.

Початком Нового часу розвитку освіти епохи Просвітництва в історичній літературі вважають XVII століття, коли завдяки розвитку капіталістичних товарних відносин зазнають суттєвих змін суспільно-політичний устрій країн Західної Європи і духовне життя її народів, зокрема їх світогляд та освіта [4].

У XVIII столітті у Великій Британії з'явилася потреба у формальній юридичній освіті, знання з якої до цього набувалися в більшій мірі на практиці. Правознавці намагалися придати офіційний окрас вимогам при вступі та отриманні ступенів, посад та відзнак в сфері професійного правознавства. С початку було встановлено обов'язкове проходження п'ятирічного термін практики для майбутнього баристера під пильним наглядом практикуючого судді, перш ніж він отримував професійну кваліфікацію. Надалі, набуваючи практичний досвід, майбутні адвокати повинні були самостійно здобувати ступінь цивільного права в Оксфорді або в Кембриджі де в 1758 та 1800 роках були створені факультети окремо англійського права.

За дивним збігом обставин університети, якщо порівнювати їх з професійними школами баристерів (the Inns) і юридичними асоціаціями для соліситорів були приречені на успіх. Велика Британія була останньою з європейських країн, котра включила в навчальний план юридичного факультету муніципальне право.

Процес напрацювань та вдосконалень системи юридичної освіти у Великій Британії набув більш серйозного значення, коли відомий адвокат Вільям Блекстоун розпочав викладати англійське право в 1753 році в Оксфорді. Пізніше лекції Блекстоуна проходили і в інших університетах, в тому числі в Кембриджі. Вони призначалися не тільки для юристів, а також були корисними для майбутніх священників та інтелігенції Великої Британії, досвідчених людей, які вважали за необхідне мати поверхову уяву про правову систему своєї країни. І це була перша спроба за часів Блекстоуна викласти все законодавство країни в межах навчальної програми для студентів юристів, хоча й на елементарному рівні [1, с.195]. У 1758 році Оксфордські лекції були впроваджені в навчальні програми коледжу в Трініті та в Кембриджі [3, с. 67].

У 1762 році асоціація баристерів змінила умови вступу до закладів професійного навчання баристерів (the Inns), що дозволило випускникам Оксфорду та Кембриджу вже після трьох років практики бути зарахованими в реєстр адвокатів. Пізніше такі вимоги поширилися і на випускників коледжів в Трініті, Дубліні, нових університетів в Лондоні (1840). Кожний з відповідних закладів юридичної освіти у Великій Британії впроваджував власні навчальні

програми. Наприклад, на різних курсах Inne Temple (одна з чотирьох британських шкіл підготовки баристерів) вимагалось попереднє тестування з класичних мов (1829-1854). Такий стан освіти, як визначають британські дослідники, не зупинився в своєму розвитку до середини XIX століття. Видатні та відомі професіонали-юристи: лорд Вестбері (L.S.) та лорд Селборн (H.G.) свого часу були серйозно зацікавлені у впровадженні фундаментального теоретичного навчання, в систематизації юридичних знань, що б зумовило накопичення знань для послідууючої практики [1, с. 196].

Нові імпульси розвитку системи юридичної освіти з'явилися при спробах відомого практикуючого адвоката Ендрю Емоса її покращити. У 1828 році в Лондоні він заснував першу кафедру англійського права в одному з нових університетів. Він викладав денні та вечірні лекції на Говер Стріт для студентів юристів та службовців контор повірених, які навчалися без відриву від виробництва. Головною метою цих занять було об'єднання практичних спостережень в академічній дискусії. Його уроки мали вражаючий успіх і, частково, завдяки цьому в 1839 році університет отримав право на присудження першого академічного ступеня з загального права.

І все ж таки, це був поодинокий випадок позитивних змін в системі юридичної освіти. Далі наступив період застою. Спроби залучити професорів, досвідчених юристів для викладання в університетах не мали успіху. Студенти надавали перевагу навчанню праву в професійних юридичних школах, які мали вузьку спеціальну спрямованість та були найпопулярнішими на той час. Університетський навчальний план того часу включав в себе багато предметів, що не мали взагалі практичного застосування та подавалися у розрізненому вигляді.

Комітет адвокатів загального права в 1846 році рекомендував встановити винятково науковий підхід щодо теоретичної підготовки юристів в найстаріших університетах, впровадити вступні екзамени для студентів – майбутніх юристів і обов'язкове складання загального професійного іспиту, як передумову отримання професійної кваліфікації.

Королівська комісія у 1854 році підтримала пропозицію Вестбері щодо підготовки студентів юридичного профілю в університетах. Лорд Селборн пізніше очолив та керував компанією по створенню "General School of Law", яка реалізовувала загальні навчальні програми для абітурієнтів, які вступали на обидва напрями юридичної спеціальності: баристерів та соліситорів. Він представив проекти по реорганізації навчальних програм підготовки фахівців юридичного профілю в Парламент в 1871 – 1876 роках.

Знаходячись під таким тиском, адвокатура повинна була б відповідати

запровадженим нещодавно новим вимогам щодо вступу в юридичну професію, зі свого боку адвокати проявляли певну ворожість до змін в навчальному процесі та присудженню кваліфікацій.

На статусі юридичної освіти відбилося те, що більшість видатних юристів в період 1850 – 1950 років не мали вищої університетської освіти [1, с. 196]. Питання про юридичну освіту постійно виносилися на обговорення. В процесі її еволюції у Великій Британії виник певний функціональний розподіл методики теоретичної та практичної підготовки юристів. У 1864 році було запроваджено рекомендації, що зобов'язували університети відповідати за теоретичне навчання елементам юридичної науки, а професійні юридичні школи за практичний етап підготовки майбутніх спеціалістів.

У 1852 році в результаті з'єднання чотирьох судійських Іннів (юридичних шкіл баристерів) була заснована Рада юридичної освіти, яка остаточно затвердила зміни, що відбулися в навчальному процесі юридичних відділень університетів. Щоб отримати кваліфікацію одного з двох професійних напрямлень юриспруденції, студент мав відвідувати лекції та здати кваліфікаційні іспити, що 1872 року стали обов'язковими остаточно. Оксфорд та Кембридж, в свою чергу, разом з новими навчальними закладами, такими як коледжі Лондонського університету запровадили нові навчальні плани.

Відповідно до історичних, теоретичних та універсальних настроїв того часу зміст навчальних програм відділень права був здебільшого перевантажений непотрібними предметами. Першими викладачами права були Маін, Вріс, Поллок, Холланд, Ансон та найвидатніші правознавці Діаса та Меїтлінд. Але більшість відомих та видатних адвокатів того часу ніколи не навчалися в університетах, відповідно, теоретичні здобутки викладачів права того часу не завжди були цікаві слухачу. Формальну освіту, як передумову отримання професійної кваліфікації, продовжувала ігнорувати певна кількість адвокатів. Більшість з них були впевнені, що життя та практика є запорукою успішної праці та навчать більшому ніж книжки. До того ж юридична університетська освіта ще довгий час залишалася доступною тільки для заможної частини суспільства.

Із заснуванням у 1823 році Об'єданого юридичного товариства в історії освіти соліситорів розпочався новий етап розвитку, щодо освіти баристерів. Впродовж XIX століття завдяки нововведенням цієї впливової установи кардинально змінилося відношення до освіти юристів взагалі.

У 1850 році в Оксфордському університеті були впроваджені курси на

здобуття ступеня бакалавру мистецтв, історії та права. У 1858 році Кембриджський університет ввів в свій навчальний план курс на здобуття ступеня з права з відзнакою. Експериментальне поширення юридичної освіти у провінційних університетах почалося в той самий період, коли був заснований юридичний факультет в Королівському коледжі (Queen's College) у 1850 році в Бірмінгемі. Спроби покращити зміст професійної освіти правознавців Великої Британії головним чином більш вплинули на освіту майбутніх соліситорів ніж баристерів. Факультети права були відкриті в коледжах Манчестера у 1880 році, Ліверпулу у 1892 році – пізніше Ліверпульський університет.

У XVIII столітті у Великій Британії в системі професійного навчання надавали перевагу упорядкуванню знань, стимулюванню дедуктивного мислення. У кінці XIX століття структура професійної юридичної освіти Великої Британії вже майже склалася. На той час існувала велика кількість коледжів, юридичних шкіл, університетів, що надавали юридичну освіту. Окріпнули та остаточно сформувалися такі вагомні для юридичної спеціальності установи, як школи баристерів та асоціації соліситорів. Вони відповідали за організацію професійного навчання та присудження кваліфікацій, проведення іспитів та занять. Визнання професійних кваліфікацій здійснювалося, як правило, певними асоціаціями (радами), що встановлюють дуже жорстокі вимоги. Для їх виконання випускникам університетів необхідні були роки праці та самостійного професійного вдосконалення. У кінці XIX століття остаточно сформувалася навчальна програма окремо для спеціальності баристерів та для соліситорів.

У кінці XIX століття академічне юридичне навчання набуло певних ознак сформованості на двох найстаріших факультетах Великої Британії під керівництвом найкращих професорів: Маїтленда, Даїсі, Енсона, Поллка. У 1933 році у Великій Британії вже більш ніж 2.500 студентів вивчали право в 16 університетах.

На теперішній час університетська юридична освіта у Великій Британії визначається як ліберальна освіта. Кожна особа вільна в своїх правах її обрати. Вона стала позитивним і змістовним підготовчим терміном навчання перед практичним вдосконаленням набутих академічних знань та використанням теоретичних надбань і досягнень на практиці.

Зацікавленість у професійному навчанні здавна у Великій Британії пов'язувалася із зміцненням економічного стану в країні. Прогрес та великі перспективи в індустріальному розвитку зумовлювалися ситуацією в освіті та професійному навчанні взагалі. У XX столітті розпочався якісно новий етап розвитку професійного навчання, обумовлений рішучим переходом на

посилення науково-теоретичного компоненту у системі професійного навчання юристів, що змінило і раціоналізувало всю систему професійної освіти Великої Британії.

Узагальнюючи викладене вище, можна стверджувати, що професійна освіта у Великій Британії наприкінці ХІХ характеризувалась традиційно високим професіоналізмом і визначалась посиленою диференціацією. Вона реалізовувалась у школах, коледжах і університетах. Поглиблене опанування знаннями і вміннями зумовлювало можливість досить рано обирати спеціалізацію. Разом з цим диференціація веде до вузької спеціалізації. Та найголовніше те, що на початку ХХ століття система професійної освіти Великої Британії стала більш упорядкованою, відкрилися безперешкодні шляхи до навчання у навчальних закладах вищого рівня для всіх верств населення.

В подальшому ми передбачаємо здійснити аналіз та узагальнення досвіду Великої Британії з питання професійної підготовки юристів та виявити можливості використання найбільш ефективних ідей досвіду цієї країни у реформуванні сучасної вищої юридичної освіти України.

Використана література

1. Baker, Y.H.. An Introduction to English Legal History. – London, 1990.
2. Briggs, A.. A Social History of England. – London: Penguin Book, 1991.
3. Cornish G. de N. Clark, W.R. Law and Society in England (1750-1950). – London: Penguin Book, 1989.
4. Богодарова Н. К вопросам об образованности в Англии в XIV – перв. пол. XV в. // В книге Европа в средние века. – М., 1972
5. Кравець В.П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. Навчальний посібник для студентів педагогічного навчання. – Тернопіль, 1996.

Анотація

В статтє проанализированы этапы развития профессионального образования юристов Великой Британии с учетом исторических, социальных и общественных факторов, которые имели влияние на него. Характеризуются проблемы фундаментализации и дифференциации теоретического и практического этапа обучения юристов Великой Британии.

***Свистунова Т.М.
Харківський державний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди***

ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ ТА РОДИНИ З ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. У Комплексному плані заходів щодо розвитку